

บทที่ 7

บทสรุป

การศึกษาวิจัย เรื่อง วิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงปากน้ำประแส จังหวัดระยอง ได้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาอยู่ 3 ข้อด้วยกันคือ

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการ ความเป็นมาของชุมชนปากน้ำประแส จังหวัดระยอง
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนปากน้ำประแส จังหวัดระยอง
3. วิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางในการพัฒนาชุมชนปากน้ำประแส จังหวัดระยอง

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อสรุปจากการวิจัย

1.1 ด้วยลักษณะพื้นฐานทางทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยดำรงชีพที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้ที่เป็นแหล่งหาของป่า ล่าสัตว์ ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่พักอาศัยของสัตว์น้ำสำคัญแลไม้ป่าชายเลนที่มีความสำคัญต่อการสร้างบ้านเรือน ท้องทะเลที่เป็นแหล่งอาหารสำคัญของชาวบ้าน และแม่น้ำลำคลองที่เป็นแหล่งน้ำสำคัญกับการเพาะปลูก ปัจจัยดังกล่าวได้กลายเปชุมชนทรัพยากรสำคัญ จึงทำให้เป็นผู้คนเข้ามาตั้งรกรากปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ของชุมชนปากน้ำประแสและกระจายทำการผลิตอยู่บนพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทางด้านทรัพยากร และอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำชุมชนปากน้ำประแสได้กลายเปศูนย์กลางทางการค้าสำคัญของภูมิภาคคือพื้นที่ตั้งขอชุมชนที่ติดชายฝั่งทะเลเหมาะแก่การจอดเรือขนส่งสินค้า ลักษณะเชิงพื้นที่ได้ทำให้ชาวจีนจำนวนมากเข้ามาตั้งรกรากประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนเปจำนวนมาก

ฐานะทางประวัติศาสตร์ของชุมชนปากน้ำประแส ปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีสถานะเปหัวเมืองที่ทำหน้าที่ส่งส่วยสิ่งของที่เป็นผลผลิตที่หาได้จากธรรมชาติและหัตถกรรมให้กับเมืองหลวง ภายหลังการพ่ายศึกสงครามของกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าตากได้เดินทางมาในพื้นที่ตะวันออกเพื่อรวบรวมไพร่พลเข้ากอบกู้เอกราช พื้นที่บริเวณของชุมชนปากน้ำประแสได้เปเส้นทางเดินทัพและเปที่แวะพักกองทัพพระเจ้าตากสินก่อนเข้าโจมตีเมืองจันทบูรจนได้รับชัยชนะและสถาปนาตนเปกษัตริย์ จนนำมาสู่การสร้างชาติไทยในยุคต่อมา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นชุมชนปากน้ำประแสอยู่ในเขตของเมืองแกลง ที่อยู่ภายใต้การปกครองของมณฑลจันทบุรี สังกัดกรมท่า โดยมีเจ้าเมืองแกลงทำหน้าที่ฝ่ายปกครองต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองแกลงได้ถูกสถานะขึ้นเปเมืองสังกัดหัวเมืองกรมท่า ด้วยเหตุผล

สามประการคือ การขยายตัวของประชากรในเมืองที่มากขึ้น ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนชายฝั่งทะเลตะวันออกและเหตุผลทางด้านการปกครอง ที่พยายามแยกเมืองแกลงให้ออกมาเป็นเมืองในสังกัดกรมท่า ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เห็นความสำคัญของพื้นที่จึงได้มีการขยายอำนาจรัฐผ่านกลไกเชิงสถาบันได้แก่ วัด โรงเรียนและโรงพยาบาล เพื่อเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์บนพื้นที่ของชุมชนและหัวเมืองชายทะเลที่ได้มีการปฏิบัติมาตั้งแต่ก่อนการปฏิรูปการปกครอง ด้วยเหตุการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ได้เกิดเหตุพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ด้วยการเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง เมืองแกลงจึงถูกยกสถานะขึ้นเป็นเมืองและดำรงสถานะอยู่เพียง 4 ปีก็ถูกโอนให้มาขึ้นอยู่กับเมืองระยอง

1.2 ลักษณะทำเลที่ตั้งของชุมชนปากน้ำประแสที่หันหน้าออกสู่ทะเล โดยมีแม่น้ำปแสไหลผ่านชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานสามารถทำการประกอบอาชีพเพื่อชีพที่หลากหลาย ได้แก่ อาชีพประมง ในเขตพื้นที่ตอนล่างของชุมชนที่ติดกับชายทะเลและแม่น้ำประแส การประกอบทำนา ทำสวน ทำไร่ ชาวบ้านจะนิยมทำกันในพื้นที่ที่ราบลุ่มซึ่งอยู่ในบริเวณตอนบนของชุมชน และการประกอบการค้าขายในพื้นที่ตอนล่างที่มีสถานะเป็นท่าเรือ การขยายตัวทางการค้าบนพื้นที่ได้กลายเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้ากันทั้งในชุมชนและภายนอก ขณะที่วิถีชีวิตของชาวบ้านยังสัมพันธ์อยู่กับตลาดภายนอกชุมชนเพื่อซื้อขายและแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ชุมชนไม่สามารถทำการผลิตได้ ชาวบ้านมีอิสระในระบบการผลิตและการใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของตน การเข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมโรงสีข้าวของกลุ่มขุนนางได้ทำให้ความสัมพันธ์ของระบบการแลกเปลี่ยนระหว่างผลผลิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไปเป็นระบบเงินตรามากขึ้น

ในยุคที่ทรัพยากรสัตว์น้ำแห่งท้องทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ประกอบกับรัฐได้ให้ความสำคัญทางด้านการประมงจึงเข้ามาสนับสนุนให้ความรู้ทางด้านเครื่องมือการจับสัตว์น้ำ ออกทำการสำรวจสัตว์น้ำในพื้นที่ทะเลไทยและเริ่มมีการวางการจัดการผลผลิตทางด้านการประมงโดยการก่อตั้งองค์การสะพานปลา นอกจากการสนับสนุนประมงในทางตรงแล้ว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะถนนสุขุมวิทได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตทางการประมงออกสู่ตลาดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ขณะที่ความต้องการสินค้าทางทะเลได้ขยายตัวไปในทุกพื้นที่ จากการเติบโตของตลาดได้กลายเป็นแรงสนับสนุนให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงและอาชีพอื่น ๆ ในชุมชน ก้าวเดินลงเรือประมงออกจับสัตว์น้ำในท้องทะเลแทบทุกหลังคาเรือน ความต้องการสินค้าทางทะเลได้ทำให้บริษัทห้างร้านที่ต้องการผลผลิตได้เข้ามาสู่การสนับสนุนด้วยการให้เงินลงทุนแก่ชาวประมง

เป็นจำนวนมาก ผลที่เกิดขึ้นทำให้ชาวประมงหลายรายจับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมากจนปลดหนี้เงินกู้สามารถสะสมทุนเพื่อขยายกิจการประมงแล้วก้าวขึ้นสู่การเป็นนายทุนเรือประมงได้ อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดทางด้านเทคโนโลยีการประมงและแรงงานจึงทำให้ชาวประมงจะต้องอาศัยแรงงานเชิงเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสังคมจากชุมชนปากน้ำประแสและชุมชนใกล้เคียงเป็นหลักเนื่องจากความไว้วางใจที่จะต้องให้ควบคุมเรือประมงของตน การใช้แรงงานดังกล่าวได้กลายเป็นความสัมพันธ์ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความจำเป็นทางด้านปัจจัยการผลิตสำหรับการออกเรือทำการประมงที่มีการลงทุนที่สูงทำให้กลุ่มนายทุนเรือประมงบางส่วนและนายทุนแพปลาชาวประมงได้รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งสมาคมชาวประมงปากน้ำประแสเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐและบริษัทห้างร้าน ที่จำหน่ายสินค้าปัจจัยการผลิตทางการประมงให้แก่ผู้ประกอบการ

ในยุคของการล่มสลายทางทรัพยากรทางทะเล การประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ 200 ไมล์ทะเล ได้นำมาสู่การสูญเสียพื้นที่ทำการประมงเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำ ขณะที่รัฐก็ได้หันกลับมาให้ความสำคัญกับการเพาะเลี้ยงแทนที่เข้ามาสนับสนุนประมงที่ออกจับสัตว์น้ำในท้องทะเล จากปัญหาดังกล่าวได้ทำให้บรรดานายทุนเรือประมงและนายทุนประมงขนาดเล็กจำเป็นต้องลงทุนเพื่อปรับปรุงเรือประมงของตนให้มีประสิทธิภาพสูง มีการติดตั้งเทคโนโลยีทางด้านการประมงเพื่อตรวจหาสัตว์น้ำและช่วยในการเดินเรือออกท้องทะเลที่มีระยะทางไกลได้ ขณะที่ต้นทุนในการออกจับสัตว์น้ำแต่ละครั้งก็มีมูลค่าสูงเช่นเดียวกัน ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ไม่สอดคล้องกับต้นทุนในการลงทุนของชาวประมง แพปลาทั้งหลายจึงเป็นแหล่งคั่งประกันในการประกอบอาชีพทางการประมง ผลดังกล่าวทำให้กลุ่มของนายทุนเรือประมงและนายทุนประมงขนาดเล็ก เข้าพึ่งพาการอุปถัมภ์ทางด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตทางการประมงที่มาจากแพปลา โครงสร้างการผลิตเริ่มเปลี่ยนเป็นรูปแบบอุปถัมภ์ มีการแตกขั้วทางชนชั้นในโครงสร้างทางการประมงสูงขึ้น ได้แก่ นายทุนแพปลาผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตและการตลาดเพื่ออุปถัมภ์ให้แก่ลูกแพได้แก่กลุ่มนายทุนเรือประมงและนายทุนประมงขนาดเล็ก ในรูปแบบของพันธสัญญาว่าผลผลิตที่ได้จะต้องนำมาขายให้แก่แพปลา รูปแบบและลักษณะโครงสร้างดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มของนายทุนเรือประมงและนายทุนประมงขนาดเล็ก เปรียบเสมือนแรงงานที่กำลังไถ่ค่าสัตว์น้ำอยู่กลางท้องทะเลและนำผลผลิตที่ได้ส่งต่อให้กับนายทุนแพปลาเพื่อจำหน่ายออกสู่ตลาด ดังนั้นผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกอยู่ที่กลุ่มของนายทุนแพปลา ขณะที่นายทุนเรือประมงและนายทุนประมงขนาดเล็ก กลุ่มแรงงานมีฝีมือ และกลุ่มของแรงงานไร้ฝีมือ กลับได้รับผลประโยชน์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ยุคที่ต้องการแสวงหาทางเลือกของชุมชน การเข้ามาของขบวนการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งชายฝั่งและทะเล ปัจจุบันดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จากการสูญเสียทรัพยากรจนทำให้ชาวบ้านกลับมาพึ่งพิงฐานทรัพยากรของชุมชนจนนำมาสู่การปรับเปลี่ยนจิตสำนึกทางธรรมชาติ การขยายตัวของทุนเข้ามาเบียดขับทรัพยากรของชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่นำมาสู่การรวมกลุ่มสร้างเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำประแสเพื่อต่อต้านกับระบบทุนอุตสาหกรรมในการปกป้องและจัดการทรัพยากรชุมชน การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นได้ทำให้รัฐท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการผลิต/ สร้าง/ รื้อฟื้น วัฒนธรรมชุมชนขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นสินค้าขายให้แก่นักท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมที่การท่องเที่ยวและกิจกรรมความร่วมมือของรัฐท้องถิ่นด้วยกัน

การเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเลได้ทำให้ชาวประมงในชุมชนจำเป็นต้องปรับตัวคือ หนึ่งชาวประมงบางส่วนยังประกอบอาชีพประมงด้วยความอดทนและความหวัง ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยโชคกลางมากขึ้นหรือชาวประมงที่ติดหนี้อยู่กับแพปลาได้นำเรือประมงของตนส่งคืนให้กับแพปลาแล้วผันตัวมาเป็นได้รับจ้างให้กับแพปลา สองชาวประมงอีกจำนวนหนึ่งหันหน้ากลับสู่อ่าวไทยด้วยการปรับเรือประมงของตนให้เป็นเรือไคหมักหรือลดระดับการผลิตเพื่อประหยัดต้นทุนในการออกจับสัตว์น้ำ สามชาวประมงได้ปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพโดยอาศัยเรือประมงที่ตนเองมีอยู่ เช่น การนำเรือประมงมาปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยว การประกอบการโฮมสเตย์หรือผันตัวไปประกอบอาชีพอื่นแทน สุดท้ายคือการกลับมาสู่การประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง การปรับตัวของชาวบ้านทั้ง 4 รูปแบบยังคงพึ่งพาอยู่กับทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นหลัก

1.3 แนวโน้มทิศทางการพัฒนาชุมชนประมงสามารถจำแนกได้ 2 ประเด็น คือ แนวทางการพัฒนาประมง ควรมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อมาทำหน้าที่และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างการประมง ได้แก่ การเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิตและระบบตลาดสินค้าประมง โดยให้รัฐเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นมาเป็นรูปองค์กรเพื่อชาวประมงได้อย่างแท้จริงเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวประมง รูปแบบขององค์กรจะต้องกระจายอยู่ในทุกระดับตั้งแต่ระดับกลุ่มในชุมชนจนเชื่อมโยงกันในระดับชาติด้วย และแนวทางการพัฒนาชุมชนปากน้ำประแสควรเป็นความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน รัฐท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอกมากขึ้น โดยให้ประชาชนเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก ขณะที่รัฐท้องถิ่นจะต้องทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์และทำหน้าที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในท้องถิ่น

2. ข้อสรุปในเชิงทฤษฎี (Grounded theory)

จากผลการศึกษามาสู่ข้อสรุปในทางทฤษฎีเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีตลอดจนการทบทวนวรรณกรรม จนมาสร้างเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรมบนพื้นที่เพื่อเป็นอิฐอีกก้อนหนึ่งที่รอคอยให้ผู้ที่มาพร้อมกันก่อเป็นอิฐก้อนต่อ ๆ ไปเพื่อสร้างสรรค์ในเชิงวิชาการและสังคม จากข้อค้นพบจะเห็นได้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนสำนักวัฒนธรรมชุมชน จะสามารถอธิบายชุมชนการประมงได้ภายใต้กรอบของความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรทางธรรมชาติและความต้องการทางด้านแรงงานซึ่งจะต้องสอดคล้องไปกับการขยายตัวของระบบตลาดและทุนด้วย จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านบริบททางด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ ทำให้แกนเรื่องในการศึกษาต้องปรับการอธิบายระหว่างการผลิตทางทรัพยากรและการขยายตัวของระบบทุนนิยม ซึ่งชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าภายหลังปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้มีกลุ่มคนที่แตกออกมาจากโครงสร้าง ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวจะชี้ให้เห็นว่ามีกลุ่มใดบ้างที่เป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์ กลุ่มที่เสียประโยชน์ กลุ่มที่เสียเปรียบ กลุ่มที่ถูกทำให้หลุดออกไปสู่ชายขอบ ได้อย่างชัดเจน

ผู้วิจัยได้เสนอข้อสรุปในเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงและเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่อื่นว่าในบริบทที่ระบบเศรษฐกิจที่ชุมชนจะต้องเผชิญอยู่กับระบบทุนนิยมและสัมพันธ์ทรัพยากรที่มีสถานะเป็นแหล่งผลิต การเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากร จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางด้านการผลิต การล่มสลายของทรัพยากรทำให้ผู้คนจะเข้าสู่การพึ่งพิงกับระบบทุน พร้อมกับการแตกขั้วทางชนชั้นที่เด่นชัดมากขึ้น ชนชั้นนายทุนจะปรับเปลี่ยนทรัพยากรเพื่อเชื่อมโยงเครือข่าย ไว้กับชนชั้นที่ต่ำกว่า อันเป็นหลักประกันในการดำรงอยู่ในตำแหน่งที่ตนประสงค์ ซึ่งความสัมพันธ์จะเป็นในเชิงอุปถัมภ์และขูดรีด จนกระทั่งชนชั้นที่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าไม่สามารถประกอบอาชีพของตัวเองอีกต่อไปได้ จึงทำให้บางส่วนเริ่มหลุดออกจากโครงสร้าง มาสู่การปรับตัวที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์อยู่กับฐานทรัพยากรท้องถิ่น และฝ่ายประชาชนจะร่วมกันเคลื่อนไหวปกป้องสิ่งแปลกปลอมที่เข้ามาทำลายทรัพยากรของท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องวิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชนปากน้ำประแส ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือ ต้องการอธิบายการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวประมง ในการวิจัยผู้วิจัยพยายามทำความเข้าใจและได้ตระหนักถึงข้อจำกัดบางประการ โดยเฉพาะแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาชุมชนที่มีอยู่ตลอดจนการปะทะระหว่างรัฐและระบบทุนพาณิชย์ ทุนอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อระบบ

เศรษฐกิจชุมชน ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจาก แนวคิดของ Karl Marx ในประเด็นของการสะสมทุนเบื้องต้น ที่หมายถึงการแย่งผู้ผลิตโดยตรงออกจากปัจจัยการผลิตของตนเอง โดยเปลี่ยนปัจจัยการผลิตยังชีพให้เป็นทุนและเปลี่ยนผู้ผลิตโดยตรงให้เป็นแรงงานรับจ้าง จากจุดเริ่มต้นของแนวคิดได้ถูกนำมา วิเคราะห์ งานวิจัยพบว่า การขยายตัวของระบบทุนและตลาดที่ได้เข้ามาได้ทำให้ระบบการผลิต ของชุมชนจากเดิมที่มีการผลิตหลายอย่างเริ่มลดลงผู้คนในชุมชนต่างมุ่งหน้าออกสู่ทะเลเพื่อจับ สัตว์น้ำเพื่อค้าขาย เริ่มมีพบเห็นการแตกตัวทางชนชั้นมากขึ้น ได้แก่ กลุ่มของบรรดาผู้คนที่มีกิจกรรม ทางการผลิตและการค้าอยู่ตามบริเวณพื้นที่ตอนล่างของชุมชน และกลุ่มของผู้ที่ไม่มีปัจจัยการผลิต ทางด้านการประมง การขยายตัวทางด้านการตลาดทำให้กลุ่มของผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตเข้า ร่วมทำการประมง ด้วยลักษณะการเป็นแรงงาน ลูกจ้างอยู่ในชุมชน โดยการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ เกิดจากกระบวนการผลิตกับผู้ที่มีปัจจัยการผลิตจากการหยิบยืมเครื่องมือและปัจจัยทางด้านการ ประมง รูปแบบและความแตกต่างของชนชั้นยังคงมีความคลุมเครือและไม่ชัดเจน เนื่องจาก สถานการณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับความต้องการทางการ ตลาดที่สูงมากขึ้น ทำให้กลุ่มชาวประมงที่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย แรงงานในชุมชนเพื่อร่วมทำการผลิตทางการประมงให้กับตนเอง ขณะที่ชาวบ้านในชุมชนตอนบน ที่ไม่มีปัจจัยการผลิตต่างเข้าร่วมสู่ระบบการผลิตเพื่อการขายมากขึ้น รูปแบบดังกล่าวจึงกลายเป็น ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันในแนวนอน

กระบวนการผลิตในรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวนอนได้สิ้นสุดลงภายหลังการล่มสลาย ของทรัพยากรธรรมชาติและทางทะเล บรรดากลุ่มของชาวประมงที่สามารถสะสมทุนขยายกิจการ เรือประมงของตนเองเพิ่มขึ้นมากขึ้นได้ก้าวขึ้นสู่นายทุนเรือประมง ขณะที่บรรดาพ่อค้าคนกลางที่ รับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการประมง ที่มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับนายทุนเรือประมงและ นายทุนประมงขนาดเล็ก ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยนเป็นโครงสร้างระบบอุปถัมภ์มาก ขึ้น นายทุนเรือประมงและนายทุนเรือประมงขนาดเล็กที่มีปัจจัยการผลิตของตนเองและสมบัติพาท ของไต้เรือด้วย เริ่มเข้าพึ่งพาทางการลงทุนกับระบบแพปลา จนทำให้กลุ่มเหล่านี้มีสถานะเป็น เพียง แรงงานพันธสัญญาภายใต้การอุปถัมภ์ของแพปลา ส่วนเกินการผลิตส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ ที่ระบบแพปลา ขณะที่ไต้เรือที่ไม่มีปัจจัยการผลิตของตนเอง เป็นเพียงแรงงานที่มีฝีมืออยู่บน เรือประมงและลูกเรือก็คือแรงงานบนเรือประมง

กระบวนการผลิตได้ดำเนินและทำการผลิตซ้ำในรูปแบบของโครงสร้างทางด้านการ ประมงแบบเดิม ซึ่งได้สะท้อนและได้เห็นถึงปัญหาของกระบวนการผลิตในรูปแบบดังกล่าว ในยาม ที่ทรัพยากรทางธรรมชาติและสัตว์น้ำลดน้อยถอยลงกับการปรับตัวของกลุ่มการประมง บรรดากลุ่ม

นายทุนเรือประมงและนายทุนประมงขนาดเล็ก เริ่มหลุดออกจากโครงสร้างการประมงสู่ การปรับตัวสู่อาชีพอื่น หรือการลดบทบาทของตนเองจากการเป็นนายทุนเรือประมงหรือเป็นผู้ ครอบครองปัจจัยการผลิต ได้ปลดพันธนาการให้กับตัวเองกับแพปลาภายใต้โครงสร้างอุปถัมภ์ ผันตัวเองให้เป็นแรงงานรับจ้างมีฝีมือ ในโครงสร้างการประมงแทน การลดระดับการผลิตทางด้านการประมงเพื่อประหยัดต้นทุน ซึ่งรวมทั้งการหันมาปรับเปลี่ยนเป็นการประกอบกิจการประมง พ้นบ้านด้วย

ดังนั้นผลการศึกษาผู้วิจัยจะนำไปอภิปรายผลไปกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนของสำนัก วัฒนธรรมชุมชน ที่ได้ข้อค้นพบถึงความล่าช้าและอุปสรรคต่อการพัฒนาของระบบทุนนิยมใน ประเทศไทย ว่าระบบเศรษฐกิจไทยประกอบไปด้วยเศรษฐกิจ 2 ระบบคือ เศรษฐกิจชุมชนและ เศรษฐกิจทุน ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนคือครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิตและเป้าหมาย ของการผลิตคือการดำรงอยู่ของครอบครัวและชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชุมชนหมู่บ้าน เข้าสู่ระบบทุนที่ล่าช้าคือ ความหนืดตัวของระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน การอธิบายใน ลักษณะดังกล่าวนี้หรือในคำอธิบายของการวิจัยชุดเดิมของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า

1. ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในอดีต
2. ลักษณะชุมชนหมู่บ้านที่ให้ความมั่นคง และ
3. ลักษณะพิเศษของรัฐและระบบทุนไทยที่ไม่เข้าไปจัดการระบบการผลิตในชุมชน คำอธิบายใน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนได้สอดคล้องไปกับข้อค้นพบของงานวิจัยเศรษฐกิจชุมชนของชาวประมง ปากน้ำประแส ได้ชี้ให้เห็นว่า รัฐได้เข้ามาในชุมชนปากน้ำประแสตั้งแต่ก่อนการปฏิรูปการปกครอง สมัยรัชกาลที่ 5 รัฐเข้ามาเพื่อการขยายอำนาจในการปกครองเพื่อรองรับการปฏิรูปรัฐสมัยใหม่ ดังนั้นบทบาทของรัฐในช่วงนี้คือการสถาปนาอำนาจรัฐลงบนพื้นที่ของชุมชนในเชิงสัญลักษณ์ การ ชูตรีตรัสส่วนเกินบางส่วนออกจากชุมชนและชูตรีตรัสพยากรณ์ทางธรรมชาติของชุมชนออกมาเพื่อใช้ ประโยชน์เฉพาะในกลุ่มขุนนาง โดยที่รัฐมิได้เข้ามาจัดการระบบการผลิตและเข้าจัดการทรัพยากร ในชุมชนอย่างจริงจัง ขณะที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนจะมีอยู่ 2 ระดับ คือการประกอบการค้าเชิง พาณิชยของชาวจีนในพื้นที่ของชุมชนตอนล่าง ซึ่งจะมีความถนัดทางด้านการค้าและสินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาจำหน่ายจะเป็นสินค้าอุปโภคกับการจับสัตว์น้ำเพื่อการยังชีพและการประกอบ เศรษฐกิจเพื่อยังชีพของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ที่จะทำการเพาะปลูกเกษตรกรรมเพื่อการบริโภคใน ครัวเรือน ดังนั้นด้วยความจำเป็ดังกล่าวจึงก่อให้เกิดระบบการแลกเปลี่ยนระหว่างกันภายใน ชุมชนเพื่อความพอเพียงในการดำรงชีพ ถึงแม้ชุมชนจะมีลักษณะการค้าขายที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน และสัมพันธ์กับการค้าภายนอก แต่ด้วยข้อจำกัดของระบบตลาด ปัญหาการขนส่งสินค้า และ ผลผลิตของท้องถิ่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ระบบทุนยังไม่สามารถ

เข้ามาจัดการระบบการผลิตในชุมชนได้ลักษณะและระบบการแลกเปลี่ยนกันระหว่างความแตกต่างทางด้านผลผลิตภายในชุมชนเริ่มลดลงภายหลังการเข้ามาของโรงสีข้าว ที่ได้อำนวยความสะดวกกับชาวบ้าน ความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนของชาวบ้านเริ่มปรับเปลี่ยนเป็นระบบเงินตรามากขึ้น

การอธิบายความเหินห่างของการพัฒนาระบบทุนนิยมตามแนวคิดสำนักของวัฒนธรรมชุมชนในการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวประมงปากน้ำประแส ชี้ให้เห็นว่าสอดคล้องไปกับคำอธิบายของสำนักวัฒนธรรมชุมชนคือการขยายตัวของระบบทุนและตลาดได้เข้ามาในชุมชนประมง และได้พยายามจัดการและแบ่งแยกผู้คนให้เริ่มมีความแปลกแยกทางชนชั้นขึ้น ดังจะเห็นได้จากในยุคของการเริ่มต้นการพัฒนาการประมง ช่วงปี พ.ศ. 2501-2516 ที่เห็นว่าเริ่มมีลักษณะการจ้างงานเพิ่มขึ้น แต่ลักษณะความแตกต่างทางชนชั้นระหว่างนายทุนและแรงงานยังคงมีความคลุมเครือเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านแรงงานที่ทำให้กลุ่มผู้มีปัจจัยการผลิตจะต้องดึงแรงงานในชุมชนให้เข้าร่วมกับการผลิตของตน ภายใต้ความต้องการทางด้านการตลาดที่สูงขึ้น พลังทางสังคมของชุมชนได้ทำงานภายใต้แรงยึดเหนี่ยวในรูปแบบการพึ่งพาอาศัยทางด้านแรงงาน ซึ่งเกิดขึ้นในยุคที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

ความเข้มข้นทางด้านการประมงชุมชนเกิดขึ้นภายหลังจากการขยายตัวของระบบทุนและการสูญเสียทางทรัพยากรทางทะเล (ภายหลัง พ.ศ. 2516) บทบาทของรัฐกับการประมงลดลง โครงสร้างเริ่มเปลี่ยนเป็นเชิงอุปถัมภ์มากขึ้น มีการแทรกแซงชนชั้นภายในโครงสร้างการประมงที่ชัดเจน ได้แก่ นายทุนแพปลา นายทุนเรือประมง นายทุนน้อยทางการประมง แรงงานบนเรือประมง (ลูกเรือ) ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในการพึ่งพาอาศัยทางแรงงานได้หมดยุคลง ประมงเข้าสู่ระบบการแข่งขันแบบทุนนิยมอย่างเข้มข้น ความสัมพันธ์ของทางด้านการผลิตเปลี่ยนระบบเงินตรา ขณะที่ “ทุน” ได้ถูกแปรเปลี่ยนให้มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงบรรดาชาวประมงให้เข้ามาเป็นลูกแพ ภายใต้การอุปถัมภ์ของตนเอง “ระบบทุนเศรษฐกิจและทุนสังคม” ได้ทำงานร่วมกันก่อรูปเป็นทุนทางวัฒนธรรมแล้วสถาปนาให้ขึ้นเป็นทุนสัญลักษณ์ ภายใต้การขับเคลื่อนด้วยกระบวนการทางวาทกรรม สร้างเป็นมายาคติ เพื่อบิดเบือนความจริง สอดคล้องไปกับคำอธิบายของ ปีแอร์ บูดีเยอร์ (Bourdier, 1977, p. 178 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2546, หน้า 97-102) ว่าบูดีเยอร์ มองมนุษย์ผู้กระทำทุกอย่างเป็นนักสะสมทุนและลงทุนเพื่อหวังกำไร ซึ่งได้นำแนวคิดเรื่องทุนของ คาร์ล มาร์ก (Karl Marx) มาขยายสู่รูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งในด้านของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ ปัจเจกชนและกลุ่ม ได้นำเอาทุนประเภท

ต่าง ๆ ที่มีอยู่ไปใช้เพื่อให้ฐานะและตำแหน่งของตนให้สูงขึ้นหรืออย่างน้อยก็รักษาไว้มิให้ตกต่ำไปจากเดิม ทรัพยากรกลายเป็นทุนเมื่อถูกนำมาใช้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจและเป็นเป้าหมายต่อสู้แย่งชิงกันในสนามแข่งขัน

โครงสร้างของระบบการประมงบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจเพียงด้านเดียวคือ กลุ่มนายทุนแพปลา ที่ได้ผูกขาด “ความรู้และอำนาจ” ไว้แต่เพียงกลุ่มเดียว การศึกษาภายใต้วาทกรรมที่ถูกผลิต/ สร้างขึ้น โดยมองไปที่การผลิตความรู้และอำนาจ ที่ควบคุมจัดระเบียบ วางกฎเกณฑ์ และการสร้างความเป็นอื่น ให้กับกลุ่มชาวประมงที่อยู่ภายใต้อุปถัมภ์ของตนให้ตกสู่ชายขอบทางเศรษฐกิจ พื้นที่ทางการเมืองได้กลายเป็นสนามพลังของอำนาจ วาทกรรมถูกผลิตขึ้นอย่างเป็นกระบวนการและระบบ เพื่อสร้าง/ ผลิต (Constitute) อัตลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสถาบันหลักทางการเมือง (แพปลา) ทำหน้าที่ในการตรึงสิ่งที่สร้างให้ดำรงอยู่เป็นที่ยอมรับแก่สังคมในวงกว้างเพื่อรองรับ การชูดรีด เอารัดเอาเปรียบกลุ่มชาวประมงที่มีสถานะต่ำกว่าตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านการปฏิบัติการของสนามแห่งอำนาจ ขณะเดียวกันก็ยังทำหน้าที่เก็บกด/ ปิดกั้น มิให้อัตลักษณ์ ความหมายของบางอย่างเกิดขึ้นด้วย ทำหน้าที่กดทับ/ จำกัดวาทกรรมชุดอื่นให้สูญสลายไป ถูกผลิต/ สร้างขึ้น

ในยุคที่ชุมชนจะต้องแสวงหาแนวทางเลือกของตนเอง อาจจะเห็นได้ว่าผู้วิจัยอธิบายไว้เป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ หนึ่งคณียวิธีวิทยาที่ว่าด้วยการศึกษาชุมชนภายใต้วาทกรรม ด้วยการนิยาม/ ให้ความหมายชุมชนปากน้ำประแสใหม่ พร้อมทั้งสวมรอยประวัติศาสตร์เข้ามาใช้ย่อแ่นบเนียน เพื่อการรื้อฟื้นพลังทางสังคมใหม่ภายใต้การผลิตสร้างของรัฐท้องถิ่น สองแนวทางการศึกษาชุมชนในความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและท้องถิ่น ด้วยการนำแนวคิดของการจัดการทรัพยากรชุมชนร่วม (Common pool resources) ของเอลินอร์ ออสโตรม (Elinor Ostrom) มาปรับใช้ การนำแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมกันมาอธิบายการจัดการทรัพยากรของชุมชนปากน้ำประแส ได้สอดคล้องในบางประการของ หลักการออกแบบกติกา 8 ข้อของออสโตรม ได้แก่ ในมิติของ ความขัดแย้งของขอบเขต ความสอดคล้องที่สามารถอธิบายได้ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ข้อเสนอการจัดการทรัพยากรร่วมกันของออสโตรมที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนปากน้ำประแส ดังประเด็นที่ผู้วิจัยพยายามสังเคราะห์ออกมาได้แก่ ประเด็นของความขัดแย้งของกลุ่มประชาชน สถาบันโดยเฉพาะรัฐท้องถิ่นที่ยังมีมุมมองการบริหารแนวอนุรักษ์นิยมที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน สองพัฒนาการของชาวบ้านในชุมชนที่ได้เข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างเข้มข้นมีลักษณะที่เป็นปัจเจกสูง กฎกติกา กลไกการลงโทษ กลไกจัดการความขัดแย้ง ในชุมชนไม่สามารถทำได้มีประสิทธิภาพ ปัญหา

ที่เกิดขึ้นกลายเป็นเรื่องของปัจเจกมิใช่เรื่องกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม สามารถเชื่อมโยงไปสู่ระบบที่ใหญ่กว่าทำได้ยากขึ้น ถึงแม้ชาวบ้านจะอยู่บนฐานทางธรรมชาติเดียวกัน แต่มีระบบการผลิต กระบวนการผลิตที่แตกต่างกัน จึงทำให้การกำหนดกฎกติกาเพื่อจัดการทรัพยากรไปสู่ระบบที่ใหญ่กว่าประสบกับปัญหา ซึ่งการรวมตัวของชาวบ้านจึงมีลักษณะที่เป็นการรวมตัวในเชิงจินตนาการมากขึ้นบนฐานของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน จะมีพลังเคลื่อนไหวได้ก็จะต้องประสบปัญหาเดียวกันและพร้อม ๆ กันจึงสามารถขับเคลื่อนไปได้

1. ผนวกองค์ความรู้ทางด้านการประมง

การวิจัยชาวประมงปากน้ำประแสได้สอดคล้องไปกับการศึกษาชุมชนชาวประมงของชนิตา บัณทวงศ์ (2543) ซึ่งมีมติในการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากรสัตว์น้ำจ นำไปสู่การเคลื่อนไหวและความขัดแย้งระหว่างคู่ตรงข้ามกันคือ กลุ่มเรือประมงขนาดใหญ่และชาวประมงพื้นบ้าน แล้วอธิบายถึงรูปแบบและกระบวนการต่อสู้ของชาวประมงพื้นบ้าน การศึกษาของ เลิศชาย ศิริชัย และนฤทธิ ดวงสุวรรณ (2552) เรื่องประมงพื้นบ้านลุ่มทะเลสาบสงขลา: วิถีและการเปลี่ยนแปลง ที่ได้อธิบายด้วยลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากรของทะเลสาบสงขลาได้ลดลงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ส่งผลให้ชาวประมงต้องพัฒนาพลังการผลิตของตนเอง ได้แก่ เรือ เครื่องมือ และระบบแรงงาน ว่าได้ให้ภาพที่สอดคล้องไปกับการศึกษาชุมชนชาวประมงปากน้ำประแส ในประเด็นก็คือการสูญเสียทรัพยากรกรทำให้ชาวประมงเริ่มเข้าพึ่งพิงกับนายทุนเงินกู้ทางการประมงมากขึ้นด้วยในขณะที่ ระบบกุ่มก็มีเจริญเติบโตมีจำนวนมากขึ้นจากการที่ชาวประมงเข้าสู่ระบบเงินกู้ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตและด้านการตลาดเริ่มเปลี่ยนเป็นระบบอุปถัมภ์มากขึ้น

รูปแบบการศึกษา อธิบายในมิติของการเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากรทางทะเลได้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประมงขนาดใหญ่ ประมงพื้นบ้าน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของชาวประมงพื้นบ้าน การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนประมงปากน้ำประแส ได้พยายามชี้แจงเรื่องไว้ที่การอธิบายด้วยการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรทางทะเล ผลการวิจัยวิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงปากน้ำประแส ได้ขยายกรอบการอธิบายพบว่า การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งระบบของการประมงนับเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางด้านการประมงขนาดใหญ่ ที่เป็นองค์ความรู้ที่ขาดการอธิบายอย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบการประมงทำให้เห็นได้ว่า ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มที่ได้ประโยชน์และกลุ่มของผู้สูญเสียประโยชน์

ดังนั้นงานวิจัยเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงปากน้ำประแส ที่ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตลอดจนวิพากษ์ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาจนพบว่า การศึกษาวิจัยชิ้นนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญในทางพื้นที่และสำคัญต่อการพัฒนาการประมงสามารถจำแนกได้ 4 ข้อด้วยกันคือ

1.1 ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนในเชิงพื้นที่ภาคตะวันออก จากการศึกษากลุ่มชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก ส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาโดยให้ภาพของคูตรงข้ามระหว่างชุมชนกับการพัฒนาหรือภาพการล่มสลายของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ของภูมิภาคตะวันออก ดังในภาพการสังเคราะห์งานวิจัยของ Pongsapich and Others (1993) ที่ชี้ให้เห็นว่าภายหลังโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก การพัฒนาทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมีชุมชนใหม่ ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นจากการเข้ามาของแรงงานในพื้นที่อื่น ชุมชนดั้งเดิมตามแนวชายฝั่งโดยเฉพาะชุมชนประมงได้เริ่มสลายตัวลง การแตกกระจายของชุมชนเพิ่มมากขึ้น จากการบุกเบิกที่ดิน การเบียดขับจากภาคอุตสาหกรรมบริการและอุตสาหกรรมเกษตร ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้แนวทางการศึกษาชุมชนที่ยั่งยืนหยุดต่อสู่กับระบบทุนนิยมในพื้นที่ภาคตะวันออก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรีและระยองมีเป็นจำนวนน้อย ดังนั้นการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงปากน้ำประแส จึงเสนอภาพที่แตกต่างออกไปคือการปรับตัวของชุมชนประมงท่ามกลางการระดมทุนการพัฒนาที่เข้มข้น ซึ่งจะให้ภาพและเข้าไปเติมเต็มองค์ความรู้ทางด้านพื้นที่ชุมชนในภาคตะวันออก ที่จะชี้ให้เห็นถึงเรื่องราววิถีการดำเนินชีวิตชาวประมงตามแนวชายฝั่งด้วยการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์

1.2 ความรู้ทางการประมง เนื่องจากการศึกษาวิจัยได้เน้นไปที่ระบบโครงสร้างทางการประมงขนาดใหญ่ทั้งระบบ พร้อมทั้งวิพากษ์และชี้ให้เห็นถึงการทุจริตและเอารัดเอาเปรียบอย่างรุนแรง รูปแบบการนำเสนอด้วยวิธีการ ศึกษาภาคีตลอดจนวาทกรรมที่ปกคลุมอยู่ในโครงสร้างการประมง จึงทำให้นักวิจัยชาวประมงชุมชนปากน้ำประแส ได้ได้แย่งงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประมงทั้งหมด (โปรดดูในบทที่ 7) ในประเด็นของ โครงสร้างและระบบการประมงที่มองว่า พ่อค้าคนกลางและแพปลาเป็นผู้สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้ชาวประมงอยู่ได้เนื่องจากการศึกษาทั้งหมดดังกล่าวละเลยการศึกษา รายได้ของแพปลา พ่อค้าคนกลาง เป็นการศึกษาเพียงมิติเดียวคือผู้สนับสนุนจึงกลายเป็นการมองแพปลาในเชิงอุดมคติ ผู้วิจัยได้พยายามอธิบายกระบวนการสร้างมายาคติที่ถูกสร้างขึ้นแล้วบิดเบือนจากความจริงตลอดจนการวิพากษ์เพื่อรื้อถอนวาทกรรมชุดต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเก็บกดและปิดทับโครงสร้างที่เอารัดเอาเปรียบและไม่เท่าเทียม ในเรื่องของรายได้ มูลค่าส่วนเกิน ดอกเบี้ย การจัดการตลาดผลิตภัณฑ์ประมง

การศึกษาวิจัย ชุมชนชาวประมงประแสจึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่วงการวิชาการ ผู้สนใจการศึกษา ชุมชนชาวประมงด้วยการเสนอวิธีวิทยาเพื่อมาใช้อธิบายชุมชนการประมงไทย

1.3 ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงกลุ่มคนใหม่ ๆ ในโครงสร้างของระบบการประมง ทั้งหมดที่แตกต่างกับงานวิจัยชิ้นอื่น ที่ได้พยายามจำแนกออกกันตามการดำเนินวิถีชีวิต เทคโนโลยี หรือขนาดของเรือประมงเป็นต้น เช่น ชาวประมง ชาวประมงพื้นบ้าน หรือเรือประมง พาณิชย ซึ่งให้ภาพที่กว้างและยากแก่การทำความเข้าใจในทางสังคมและแวดวงทางวิชาการ งานวิจัยเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงได้มีข้อค้นพบว่า ในโครงสร้างทางด้านการประมงมีกลุ่มชนชั้นที่สามารถจำแนกได้หลากหลายตามลักษณะการครอบครองปัจจัยการผลิต ได้แก่ กลุ่มนายทุนแพปลา กลุ่มนายทุนเรือประมง กลุ่มนายทุนประมงขนาดเล็กที่มีสถานะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และสมมติบทบาทการเป็นไต้เรือ ไต้เรือคือแรงงานมีฝีมือบนเรือประมง ลูกเรือคือแรงงานที่ไร้ฝีมือบนเรือประมง ชาวประมงรายย่อยอิสระหรือกลุ่มประมงพื้นบ้านคือกลุ่มที่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเองและพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรของชุมชนเป็นหลัก การจำแนกและแยกแยะตามลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เห็นและมีกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการประมงใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลง เช่นการเกิดขึ้นของ กลุ่มบรรดาไต้เรือรับจ้างที่เกิดจากการเลื่อนไหลมาจากกลุ่มของชาวประมงที่มีสถานะเป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิต

1.4 แนวทางการปรับตัวของกลุ่มชาวประมงภายหลังการประสบปัญหาทางด้านทรัพยากรและสถานะหนี้สินของชาวประมงที่ชี้ให้เห็นถึงความสั่นคลอนของโครงสร้างการประมง ซึ่งจะมีการปรับตัวที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การลดบทบาทจากการเป็นนายทุนเรือประมงไปเป็นลูกจ้างของแพปลา การลดระดับการผลิตทางด้านการประมงเพื่อประหยัดต้นทุนที่เป็นปัจจัยการผลิต รวมไปถึงการปรับตัวไปประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านหรือการเพาะเลี้ยงด้วย และการปรับปรุงปัจจัยการผลิตของตนเองให้เหมาะแก่การทำธุรกิจอื่นเช่น เรือนำเที่ยวชุมชนและตกปลาทะเล มีการรวมตัวกันเพื่อการเคลื่อนไหวปกป้องและจัดการทรัพยากรของชุมชนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสู่สังคม

1.1 ภายหลังการเกิดวิกฤติทางทรัพยากรสัตว์น้ำได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการประกอบอาชีพประมงจึงทำให้แนวโน้มการประกอบกิจการประมงเข้าสู่ปัญหา รัฐควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นคือ การสนับสนุนหรืออุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่ชาวประมงอย่างแท้จริง เนื่องจากที่ผ่านมาลักษณะการช่วยเหลือเบื้องต้นมักไม่ไปถึงชาวประมงอย่างแท้จริงจึงทำให้

ผลประโยชน์หรือการช่วยเหลือผ่านมาไปตกอยู่กับผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจที่อยู่ในโครงสร้างการประมงซึ่งเป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่เอาไว้ด้วย

1.2 รัฐควรเป็นผู้สนับสนุนจัดตั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการประมง ทั้งระบบเพื่อนำมาแก้ไข ปัญหาทางด้านโครงสร้างทางการประมงซึ่งเป็นการแก้ไขในระยะยาว

1.3 ชุมชนมีพลวัตในการจัดการตนเอง ซึ่งมีใช่เป็นการหยุดนิ่งไร้ความเคลื่อนไหว ดังนั้นรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนการเคลื่อนไหว และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในท้องถิ่นเข้ากับภายนอก ซึ่งหมายความว่าชุมชนจะต้องโยนโยนเป็นเครือข่ายและจะต้องเข้าใจสถานการณ์บริบทต่าง ๆ จากภายนอก ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาที่เป็นของตนเอง พร้อมทั้งที่จะเปิดรับกับสิ่งใหม่ที่น่าสนใจมาสู่การพัฒนาและวิถีชีวิตที่ดีของชาวบ้านหรือร่วมมือกันต่อสู้กับสิ่งแปลกปลอมที่จะเข้ามาทำลายชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระบบการประมงและการจัดสรรทรัพยากรทางทะเลในประเทศไทย กับการประมงในต่างประเทศที่มีความสำเร็จ เช่น ประเทศญี่ปุ่นที่ได้มีการจัดตั้งองค์กรทางด้านการประมง และจะต้องศึกษาอย่างมีประวัติศาสตร์เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะและกระบวนการเกิดขึ้นขององค์กร ที่จะต้องผ่าทั้งกระแสทุนของพ่อค้าคนกลางและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ผลจากงานชิ้นดังกล่าวจะสามารถนำมาสู่ข้อเสนอการจัดตั้งองค์กรเพื่อชาวประมงได้

2.2 ควรมีการศึกษาชุมชนที่ได้ใช้ประโยชน์จากกลุ่มน้ำประแส ที่มาตั้งแต่ภูเขา พื้นราบ ตลอดจนปากน้ำประแส การศึกษาดังกล่าวสามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานทางทรัพยากรทางธรรมชาติของแม่น้ำ ซึ่งจะส่งผลและก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อ การพัฒนา โดยที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด

2.3 ควรมีการศึกษาการเคลื่อนไหวของชุมชนชาวประมงเพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับภายนอกบนพื้นฐานปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน การศึกษาในมิติดังกล่าวจะทำให้เห็นภาพของการเคลื่อนไหวของผู้คนตัวเล็กตัวน้อย เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง/ ต่อสู้กับระบบทุนและการคาดหวังแนวนโยบายของรัฐ ตลอดจนการปรับความสัมพันธ์ใหม่ที่มีฝ่ายประชาชนเป็นผู้ถือธงนำในการพัฒนา